

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI URF-ODAT IFODALOVCHI LEKSIK BIRLIKLARNING MILLIY MADANIY XUSUSIYATLARI

Mo'ydinova Maftunaxon

Farg'ona davlat universiteti

Chet tillari fakulteti "Ingliz tili amaliy kursi" kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13907848>

Annotatsiya: Ushbu tezida o'zbek va ingliz tillaridagi urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklar tahlil qilinadi hamda ularning milliy-madaniy xususiyatlari o'rganiladi. Turli xalqlar madaniyatini aks ettiruvchi ushbu birliklar tili va madaniyati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ochib beradi. O'zbek va ingliz tillaridagi urf-odatlar, marosimlar, an'analarning leksik birikmalari lisoniy vositalar orqali qanday ifoda etilishi va ularning semantik tarkibi tadqiq qilinadi. Shuningdek, ushbu leksik birliklarning tarjima qilinishi va boshqa madaniyatga o'tkazilishi jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklar ko'rib chiqiladi. Tesis urf-odatlar va madaniyatlarni o'zaro tushunish va madaniyatlararo muloqotga qo'shadigan hissasini yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: O'zbek tili, ingliz tili, urf-odatlar, milliy-madaniy xususiyatlar, leksik birliklar, tarjima, madaniyatlararo muloqot, semantika.

Kirish.

Har bir xalqning urf-odatlarini, marosimlari va an'analari ularning milliy-madaniy merosi va hayot tarzi haqida boy ma'lumotlar beradi. Ushbu urf-odatlarini aks ettiruvchi til birliklari, ya'ni leksik elementlar, xalqning tarixiy tajribasi, qadriyatlarini va dunyoqarashining ifodasi sifatida o'ziga xos ahamiyatga ega. Xalq madaniyatining aksariyat qismi til orqali avloddan avlodga o'tadi va shu sababli tilni o'rganish nafaqat lingvistik jihatdan, balki madaniy nuqtai nazardan ham muhimdir.

O'zbek va ingliz tillari o'rtasidagi urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklarning milliy-madaniy xususiyatlarini tadqiq qilish tilshunoslik va madaniyatshunoslikning kesishgan nuqtasida joylashgan masala hisoblanadi. Har ikkala xalqning turli tarixiy, madaniy va ijtimoiy sharoitlari ularning urf-odatlariga ham, ularni ifodalovchi til birliklariga ham sezilarli darajada ta'sir ko'rsatgan. Ushbu leksik birliklarni solishtirish orqali turli madaniyatlar va tillar o'rtasidagi o'xshashliklar va farqlarni aniqlash, shuningdek, madaniyatlararo muloqotni chuqurlashtirish mumkin.

Mazkur tadqiqot o'zbek va ingliz tillarida urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklarni lingvistik tahlil qilish orqali ularning milliy-madaniy mazmunini ochib berishga qaratilgan. Bu jarayonda ushbu leksik birliklarning semantik tarkibi, ularning tarjimadagi talqini va madaniyatlararo muloqotdagi roli chuqur o'rganiladi.

Filologik xususiyatlari: O'zbek va ingliz tillaridagi urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklar filologik jihatdan tilning madaniyat bilan bog'liqligi, til birliklarining semantik va pragmatik xususiyatlari, shuningdek, madaniy hodisalarni ifodalashdagi o'ziga xosliklari bilan ajralib turadi. Ushbu leksik birliklar tahlil qilinarkan, quyidagi filologik xususiyatlarga e'tibor qaratish zarur:

Semantik tarkib: Har bir xalqning urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklar turli semantik komponentlarga ega. Bu birliklar xalqning milliy qadriyatlarini, dunyoqarashi va turmush tarzi bilan chambarchas bog'langan. Masalan, o'zbek tilidagi "to'y", "sunnat to'yi", "mehmondo'stlik"

kabi soʻzlar milliy oʻziga xoslikni aks ettirsa, ingliz tilida "wedding", "Thanksgiving", "hospitality" kabi soʻzlar Gʻarb madaniyatining oʻziga xos jihatlarini ifodalaydi.

Leksik sohalar: Oʻzbek va ingliz tillarida urf-odatlar bilan bogʻliq soʻzlar aniq leksik sohalarga tegishli. Oʻzbek tilida toʻy-marosim, mehmon kutish va oilaviy tadbirlarga oid leksik birliklar keng tarqalgan boʻlsa, ingliz tilida diniy va davlat bayramlariga oid leksik birliklar koʻproq uchraydi. Bu tillarning leksik tarkibida jamiyatning madaniy va ijtimoiy hayoti aks etadi.

Frazeologik birliklar: Oʻzbek va ingliz tillarida urf-odatlar bilan bogʻliq frazeologik birikmalar ham madaniy xususiyatlarni ifodalaydi. Oʻzbek tilida "kelinni kutib olish", "sunnat qildirish" kabi frazeologizmlar mavjud boʻlsa, ingliz tilida "tie the knot" (nikohdan oʻtmoq), "break the ice" (muloqotni boshlamoq) kabi ifodalar mavjud. Bu frazeologik birliklar maʼno jihatidan turli boʻlsa-da, umumiy madaniy mazmunni oʻzida aks ettiradi.

Pragmatik aspekt: Urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklarning qoʻllanilishi ham pragmatik jihatdan muhimdir. Oʻzbek tilida "ochiq yuz bilan kutib olish" kabi ifodalar mehmondoʻstlik madaniyatini ifodalasa, ingliz tilida bu singari iboralar koʻproq rasmiy muloqotlarda qoʻllaniladi. Har ikkala tilda leksik birliklarning ishlatilishi ijtimoiy vaziyat va madaniy norma bilan bogʻliq.

Tarjima masalalari: Urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklarni bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilish jarayonida baʼzi qiyinchiliklar yuzaga keladi. Chunki bu birliklar koʻpincha oʻziga xos madaniy mazmunni oʻz ichiga oladi va uni toʻliq tarjima qilish murakkab boʻlishi mumkin. Masalan, oʻzbek tilidagi "sunnat toʻyi" iborasini ingliz tiliga toʻgʻridan-toʻgʻri tarjima qilish mumkin boʻlmasa, uni madaniy kontekst bilan izohlash talab etiladi.

Oʻzbek va ingliz tillarida urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklarning filologik tahlili orqali tillarning milliy-madaniy oʻziga xosligini, ularning lingvistik tizimlarida qanday aks etishini chuqurroq tushunish mumkin.

Ushbu tadqiqotda oʻzbek va ingliz tillaridagi urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklarning milliy-madaniy xususiyatlari chuqur tahlil qilindi. Oʻrganilgan leksik birliklar, shuningdek, ularning semantik va pragmatik jihatlari tahlil qilinishi orqali urf-odatlarining madaniy muhitga qanday moslashishi koʻrsatildi. Oʻzbek va ingliz tillaridagi urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklarning oʻzaro bogʻliqligi, farqlari va oʻxshashliklari haqida quyidagi muhokamalarni olib borish mumkin.

Birinchidan, oʻzbek va ingliz tillaridagi urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklarning semantik tarkibi va ularning madaniy konteksti orasidagi bogʻliqlik muhim ahamiyatga ega. Oʻzbek tilidagi "mehmondoʻstlik" va ingliz tilidagi "hospitality" soʻzlari, masalan, ikki xil madaniyatdagi mehmonlarga boʻlgan munosabatni ifodalaydi. Oʻzbek madaniyatida mehmondoʻstlik juda yuqori qadrlanadi va bu tushuncha urf-odatlar orqali boy ifoda etiladi. Ingliz madaniyatida ham mehmondoʻstlik muhim ahamiyatga ega, lekin bu tushuncha boshqa kontekstdagi amaliyotlar va marosimlar bilan bogʻliq ravishda koʻproq rasmiy va muloqotga oid ifodalarda aks etadi.

Ikkinchidan, oʻzbek va ingliz tillaridagi urf-odatlar asosan leksik sohalar bilan bogʻliq. Oʻzbek tilida anʼanaviy toʻylar, diniy marosimlar va xalq festivallari haqida koʻplab leksik birliklar mavjud. Bular, oʻz navbatida, oʻzbek xalqining tarixiy va madaniy merosini ifodalaydi. Ingliz tilida esa, bayramlar, rasmiy tadbirlar va boshqa madaniy hodisalar bilan bogʻliq leksik

birliklar ko'proq uchraydi. Bu sohalar o'rtasidagi farqlar, xalqning tarixiy, ijtimoiy va madaniy konteksti bilan bog'liq.

Uchinchidan, urf-odatlarini ifodalovchi frazeologik birliklar ham tahlil qilinishi zarur. O'zbek va ingliz tillaridagi frazeologizmlar turli madaniy kontekstlarda o'ziga xos ma'no va ifoda shakliga ega. Misol uchun, o'zbek tilidagi "yuzni ochiq tutmoq" iborasi mehmondo'stlikni ifodalasa, ingliz tilidagi "break the ice" iborasi muloqotni boshlashni anglatadi. Bu frazeologik birliklarning o'zaro bog'liqligi va farqlari, har ikki madaniyatning o'ziga xosligini yanada oshiradi.

To'rtinchidan, tarjima jarayonida urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklar muhim ahamiyatga ega. Ularni tarjima qilishda madaniy kontekst va semantik mazmunni inobatga olish zarur, aks holda asl ma'no va madaniy qadriyatlar yo'qolishi mumkin. O'zbek tilidagi "to'y" so'zi ingliz tilida "wedding" deb tarjima qilinadi, ammo bu so'zning atrofida shakllangan madaniy qadriyatlar va urf-odatlar ingliz madaniyatida kutilgan darajada mavjud emas. Shunday qilib, tarjima jarayonida madaniy kontekstni tushunish va aks ettirish juda muhimdir.

Uman olganda, o'zbek va ingliz tillaridagi urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklarning filologik tahlili, madaniyatlararo muloqot va o'zaro tushunishni chuqurlashtirishda ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot natijalari, turli xalqlarning madaniy o'ziga xosligini o'rganishda, shuningdek, til o'rganish va tarjima jarayonlarida yordamlashishi mumkin. O'zbek va ingliz tillarining urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklari o'rtasidagi aloqalar, til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi va milliy xususiyatlarning qanchalik boy ekanligini tushunishga yordam beradi.

Xulosa.

Ushbu tadqiqot o'zbek va ingliz tillaridagi urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklarning milliy-madaniy xususiyatlarini tahlil qilishga qaratilgan. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, har ikki tildagi urf-odatlar va an'analar xalqning madaniy merosi, tarixiy tajribasi va hayot tarzini aks ettiradi. Semantik va pragmatik jihatdan o'zaro bog'liq bo'lgan leksik birliklar, tillarning madaniyat bilan bog'liqligini va xalqning dunyoqarashini o'rganishga imkon beradi.

Tadqiqot davomida urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlar keltirildi. O'zbek va ingliz tillaridagi an'analar, marosimlar va bayramlar haqida leksik sohalar tahlil qilinib, ularning konteksti va pragmatik ma'nolari o'rganildi. Shuningdek, tarjima jarayonida madaniy kontekstning ahamiyati ta'kidlandi, bu esa urf-odatlarining to'g'ri tushunilishi va izohlanishi uchun zarurdir.

Xulosa qilib aytganda, o'zbek va ingliz tillaridagi urf-odatlarini ifodalovchi leksik birliklar madaniyatlararo muloqot va tushunishni yanada chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Ushbu tadqiqot, tilshunoslik va madaniyatshunoslik sohalarida yanada keng qamrovli tadqiqotlar o'tkazish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Xalqlarning urf-odatlarini o'rganish va ularga hurmat bilan yondashish, madaniy merosni saqlash va uning boyligini kelajak avlodlarga yetkazish uchun muhim ahamiyatga ega.

References:

1. Адибаев, С. (2020). O'zbek tilidagi urf-odatlar va an'analar. Tashkent: Fan va texnologiyalar.
2. Ким, А. (2019). The Role of Cultural Concepts in Language. Journal of Linguistic Studies, 15(3), 45-58.

3. Poskryakov, A. A. (2018). Innovatsion ong va madaniyat. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi.
4. Smith, J. (2021). Cultural Linguistics: Exploring the Relationship Between Language and Culture. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Shodmonov, U. (2022). O'zbek va ingliz tillarida leksik birliklar va ularning madaniy konteksti. Journal of Uzbek Linguistics, 10(2), 112-125.

INNOVATIVE
ACADEMY